

Олена Павлівна МЕЛЬНИКОВА

доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри «Менеджмент організацій»

Ірина Юріївна ГАЙДАЙ

к.е.н., доцент кафедри «Менеджмент організацій»

Тетяна Володимирівна БОДНАР

магістрант,

Автомобільно-дорожній інститут Державного вищого навчального закладу

«Донецький Національний технічний університет»

84646, вул. Кірова 51 - а, м. Горлівка, Донецька обл., Україна

Е-mail tania227@mail.ru

Контактний телефон: +380664259516

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ З ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВУГЛЕДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ

Мельникова О. П. Розробка заходів з підвищення продуктивності праці на підприємствах вугледобувної галузі [Текст] / О. П. Мельникова, Т. В. Боднар // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Вип. 11. – Частина 1. –

Анотація

Проаналізовано сучасний стан вугледобувної галузі України. Визначено фактори, що впливають на рівень продуктивності праці на підприємствах галузі та проведено їх оцінку методом рангової кореляції. За результатами оцінювання факторів розроблено заходи з підвищення продуктивності праці на підприємствах вугледобувної галузі України.

Ключові слова: *вугледобувна галузь, продуктивність праці, фактори підвищення продуктивності праці.*

Елена Павловна МЕЛЬНИКОВА

Ірина Юрїївна ГАЙДАЙ

Татьяна Владимировна БОДНАР

**РАЗРАБОТКА МЕРОПРИЯТИЙ ПО ПОВЫШЕНИЮ
ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ
УГЛЕДОБЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ**

Аннотация

Раскрыта сущность понятия «производительность труда». Проведён анализ современного состояния угледобывающей промышленности Украины. Экспертной оценке методом ранговой корреляции определена степень влияния факторов, которые приводят к снижению производительности труда на угледобывающих предприятиях. По результатам оценки разработаны мероприятия по повышению производительности труда в данной отрасли.

Ключевые слова: *производительность труда, факторы повышения производительности труда, угольная отрасль.*

Olena Pavlivna MELNYKOVA

Doctor of Sc., Professor,

Head of department “Management organization”

Irina Yuriivna Gaidai

Candidate of Economical Sciences, Assistant Professor of department “Management organization”

Tetyana Volodymyrivna BODNAR

master student,

Automobile Highway Engineering Institute of Donetsk National Technical
University

84646, str. KIrova 51 - a, Horlivka, Donetska obl., Ukraine

E-mail tania227@mail.ru

Phone: +380664259516

DEVELOPMENT ACTIVITIES TO IMPROVE PRODUCTIVITY IN THE MINING COMPANIES

Abstract

The essence of the concept of "productivity." The analysis of the current state of the coal industry of Ukraine. Expert evaluation method of rank correlation to determine the effect of factors that lead to loss of productivity in the coal mines. The evaluation activities designed to improve productivity in the industry.

Keywords: *productivity, factors of productivity, the coal industry.*

JEL Classification: M110

Вступ. В умовах світової кризи для багатьох підприємств, у тому числі і для підприємств вугільної промисловості, дуже важливими і першочерговими стають питання планування і підвищення продуктивності праці, оскільки саме від росту продуктивності праці залежать і обсяги випуску продукції, і її якість, фінансовий результат діяльності, чисельність працівників та рівень оплати їхньої праці, а також багато інших показників роботи підприємства. Тому вивчення даного питання є безумовно актуальним в сучасних умовах господарювання.

На сьогоднішній день у наукових періодичних виданнях та засобах масової інформації багато уваги приділяється дослідженню продуктивності праці, як чинника зростання ефективності діяльності підприємства. Вагомий внесок у дослідження категорії «продуктивність праці» зробили такі вчені-економісти: С. Агнарсон [1], Б. А. Райзберг [2], І. М. Бойчик, В. А. Скляревська, Ф. В. Горбонос [3], Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, І. В. Багрова [4], А. М. Колот [5], О. А. Грішнова [6] та ін. У фундаментальних працях названих вчених-економістів розкрито основні підходи до оцінки і підвищення продуктивності праці персоналу підприємства, однак не конкретизовані шляхи підвищення продуктивності праці для підприємств вугледобувної галузі. Існує багато закордонних досліджень, які розглядають питання рівня і динаміки продуктивності праці, вивчають чинники, які впливають на її зміну. Однак використовувати результати цих досліджень у

незмінному їх вигляді стосовно вітчизняних підприємств вугільної промисловості неможливо через значні відмінності української економіки від економіки розвинутих у промисловому відношенні країн. Тому існує необхідність розгляду та критичного оцінювання факторів, здатних суттєвим чином вплинути на рівень продуктивності праці та інші показники діяльності вугледобувних підприємств України.

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної роботи є розробка заходів з підвищення продуктивності праці на підприємствах вугледобувної галузі України. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд наступних завдань: проаналізувати сучасний стан вугледобувної галузі України; визначити вплив факторів на зниження продуктивності праці в галузі; запропонувати шляхи підвищення продуктивності праці на підприємствах вугледобувної галузі України.

Виклад основного матеріалу. За оцінками Комітету з енергетики ООН, вугілля забезпечує приблизно 27 % усього світового виробництва енергії. Вугілля є одним із основних первинних енергоносіїв, який займає у світовому балансі друге місце (24 %) після нафти (39 %) та домінує у видобутку електроенергії (34 – 40 %). За прогнозами фахівців даної організації, впродовж наступних 20 – 30 років споживання вугілля зростатиме з середньорічними темпами 1,4 – 1,6 %. Враховуючи світові тенденції до скорочення використання атомної енергетики та видобутку нафти, в перспективі, світові потреби у вугіллі можуть зростати [7].

Вугілля становить вагоме значення в економіці України. Обсяг його видобутку і споживання формує великий виробничий потенціал, суттєво впливає на доходи бюджету, забезпечує потреби населення, отже є ваговою складовою управління економікою. На сьогодні вугільна галузь України є чи не найбільш проблематичною серед усіх секторів національної економіки. Останніми роками на шахтах України фактично не збільшується фізичний об'єм видобутку вугілля, що підтверджується даними, наведеними в табл. 1, шахтний фонд безнадійно застарів, щорічно закривається в середньому 2-3 шахти. Так, тільки на території Донецької області України, на різній стадії ліквідації знаходяться 53 вугледобувних підприємства [8].

Таблиця 1. Видобуток вугілля в Україні за період 1975 – 2012 рр.

Рік	Загальний видобуток, млн. т	Середня зольність вугілля, %	В т.ч. коксівне вугілля, млн. т	Середня зольність, %
1975	202,96	24,1	84,65	25,4
1980	215,13	32,9	88,36	33,0
1985	180,52	29,7	73,48	29,5
1990	155,53	29,7	66,92	29,7
1995	81,31	32,4	37,88	32,0
2000	79,18	36,9	38,1	36,2
2005	77,25	38,0	32,33	37,6
2007	75,54	38,5	28,48	36,0
2009	77,67	–	26,64	–
2012	72,22	–	25,49	–

Аналіз даних табл. 1, свідчить, що, починаючи з 1980 р. видобуток вугілля в Україні безперервно зменшується із кожним роком. В 2012 р. загальний видобуток вугледобувних підприємств України становив 72, 22 млн. т. Це один із найгірших показників серед 14 перших вуглевидобувних країн світу. Експерти відмічають, що продуктивність праці українських гірників залишається дуже низькою порівняно із зарубіжними показниками: вдвічі нижче, ніж у Польщі, у 5 разів – ніж у середньому по країнах Західної Європи, у 20 разів – ніж у США [, с.].

Серед причин, які призвели до падіння обсягів виробництва вугілля та до занепаду багатьох в минулому фінансово стабільних та потужних вугледобувних підприємств України, слід назвати загальний кризовий стан економіки України та недоліки в управлінні на рівні галузі та підприємств.

Недосконалість системи управління галуззю і відсутність чіткої, збалансованої і послідовної державної політики у відношенні вугільної галузі призвели до розвитку і накопиченню цілого ряду проблемних питань. Основними проблемами, які потребують негайного вирішення є наступні: значний знос промислово-виробничих фондів; істотне перевищення витрат на виробництво вугільної продукції над її ціною реалізації; несвоєчасні та неповні розрахунки за відвантажену вугільну продукцію; істотне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською; недостатність власних коштів на розвиток виробництва; падіння продуктивності праці.

Інтереси виробників вугілля здебільшого спрямовані на одержання прибутку не за рахунок скорочення витрат і збільшення обсягів продукції, що забезпечують зростання продуктивності праці, а за рахунок підвищення цін. В умовах посилення конкуренції, в тому рахунку на світовому ринку вугілля, це призводить до розвитку некерованих інфляційних процесів в Україні, масової неплатоспроможності вітчизняних шахт, до скорочення або навіть повного припинення вуглевидобутку, банкрутства вугільних підприємств, до затримки виплати заробітної платні робітникам галузі, зростання безробіття внаслідок скорочення персоналу, а отже до падіння макроекономічних показників розвитку економіки та погіршення рівня життя українського народу.

В умовах посиленої конкуренції на ринках товарів, послуг і праці великого значення набуває підвищення продуктивності праці на вугледобувних підприємствах. Воно проявляється насамперед у збільшенні кількості виробленої продукції за одиницю часу при незмінній її якості, в підвищенні якості та конкурентоспроможності при незмінній її кількості, а також в зменшенні витрат праці на одиницю продукції [9, с.125].

В умовах ринкових відносин важливе значення має можливість підприємства самостійно коригувати вплив тих або інших чинників на темпи зростання продуктивності праці.

Фактори, що впливають на продуктивність праці на рівні окремого підприємства, можуть бути об'єднані в групи: матеріально-технічні, пов'язані з використанням нової техніки, впровадженням нових технологій, видів сировини і матеріалів; організаційно-економічні, що визначаються рівнем організації праці, виробництва і управління; соціально-психологічні – соціально-демографічний склад трудових колективів, рівень їх підготовки, трудової дисципліни, морально-психологічний клімат у колективі тощо; природні і суспільні умови, в яких протікає праця [10, с. 16]. Серед факторів названих груп на рівень продуктивності праці на вугільних шахтах найбільш суттєво впливають такі, як: середньодобовий або середньорічний видобуток вугілля; розвиток та стан гірничих робіт; технічне оснащення та рівень використання машин та механізмів в шахті та на поверхні;

гірничо-геологічні умови вуглевидобутку; структура і чисельності працівників; режим праці; прийнята організація праці; стан трудової дисципліни.

Експертною оцінкою методом рангової кореляції було визначено ступінь впливу факторів, які приводять до зниження продуктивності праці на вугледобувних підприємствах. Потенційно-можливі фактори були визначені групою спеціалістів в даній області ДП «Артемвугілля». Після обробки результатів ранжування, фактори розподілилися наступним чином (рис. 1):

домінуючі: нестача коштів на розвиток підприємства; старе обладнання;

суттєві: низький рівень заробітної плати; недосконалість системи управління;

незначні: недосконала система додаткових заохочень та винагород; нестача кадрів; низький рівень кваліфікації працівників.

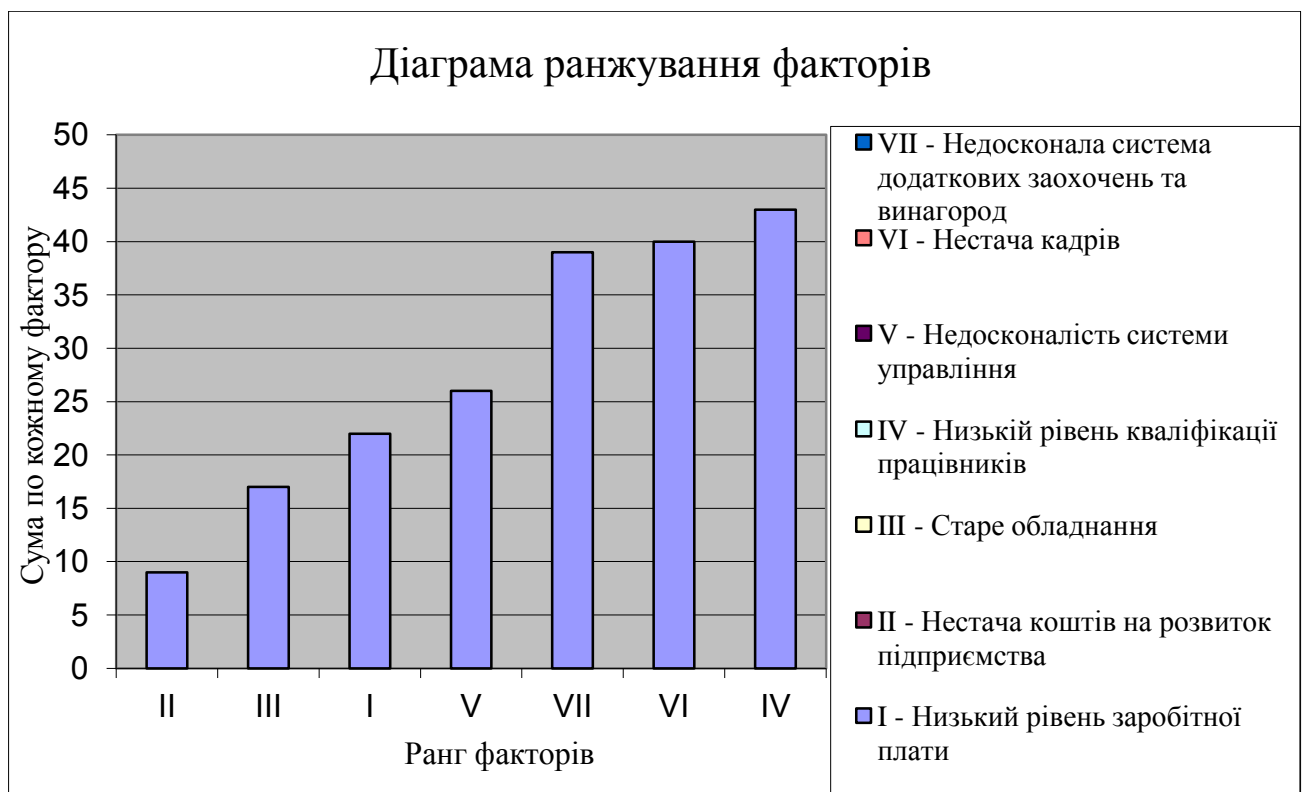

Рис. 1. Діаграма ранжування факторів, що впливають на зниження продуктивності праці на вугледобувних підприємствах

Таким чином, фактори, що негативно впливають на ефективність використання трудових ресурсів вугледобувних підприємств, були об'єднані в три групи: домінуючі, суттєві та незначні. З огляду на домінуючі та суттєві фактори

можливо запропонувати наступні заходи з підвищення продуктивності праці на підприємствах вугледобувної промисловості:

1. Впровадження більш продуктивної техніки, розвиток інновацій, подальша механізація та автоматизація процесів виробництва, розробка та впровадження проектів, спрямованих на оптимізацію видобутку вугілля. Це приведе до кращого використання робочого часу за рахунок зниження трудомісткості очисних, підготовчих, транспортних та інших підземних робіт та робіт на поверхні.

2. Пошук та впровадження ефективних методів та технологій управління персоналом. Зазначене завдання доцільно вирішувати шляхом підвищення кваліфікації працівників, що сприяє розширенню діапазону їх теоретичних знань, практичних вмінь і навичок, а також підвищуючи рівень безпеки праці.

3. Перегляд системи оплати праці і її преміювання. Впровадження більш сучасних форм і методів оплати праці і її стимулювання дозволить посилити зв'язок оплати праці з її результатами, підвищити престижність шахтарської праці, вирішити соціальні завдання.

4. Укрупнення ділянок, збільшення навантаження на вибої, пласти і шахту.

6. Впровадження багатоциклічних і поточних методів видобутку вугілля, організація комплексних бригад, скорочення простоїв, підвищення трудової дисципліни.

Резерви підвищення продуктивності праці за умови їх реалізації можуть давати значний економічний і соціальний ефект. Проте проведення заходів в цьому напрямку пов'язано із значними фінансовими витратами, неможливими для багатьох вугледобувних підприємств в сучасних умовах. Тому доцільно в кожному конкретний період використовувати саме ті напрямки, що дають максимальну економію праці за мінімальних витрат. Пошук резервів підвищення продуктивності ґрунтується на порівнянні інформації, одержаної під час вимірювання й оцінювання досягнутого рівня продуктивності праці на підприємстві загалом і за окремими видами праці зокрема з наявною інформацією про максимально можливий рівень продуктивності праці на аналогічних роботах.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Вугільна галузь України в сучасних умовах розвивається досить повільними темпами, видобуток вугілля значно знизився і його якість погіршилася внаслідок виснаження пластів. Вагоме значення вугільної галузі в економіці України, обсяг розвіданих запасів вугілля та прогнозований рівень попиту на продукцію формують великий потенціал галузі, а отже необхідність вирішення цілого ряду проблем, однією з яких є падіння продуктивності праці. Проведене виділення матеріально-технічних, організаційно-економічних, соціально-психологічних, природних і суспільних факторів, що впливають на рівень продуктивності праці вугледобувних підприємств та їх оцінювання методом рангової кореляції дозволило визначити серед них домінуючі (нестача коштів на розвиток підприємства; старе обладнання) та суттєві (низький рівень заробітної плати; недосконалість системи управління). З огляду на зазначені фактори впливу були запропоновані практичні рекомендації щодо підвищення продуктивності праці на підприємствах вугледобувної галузі.

Напрямами подальших досліджень мають стати пошук новітніх форм і методів підвищення продуктивності праці і розробка механізмів їх впровадження на підприємствах вугледобувної галузі України.

Список літератури.

1. Агнарсон С. О совокупной производительности / Агнарсон С. // Труд за рубежом. – 2010. – №3.
2. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стардубцева – [5-е изд., пер. и доп.]. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 495 с.
3. Горбонос Ф. В. Економіка підприємства: підручник / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик. – К.: «Знання», 2010. – 345 с.
4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: [підручник для вузів] / І. В. Багорова, Н. І. Редіна, В. Є. Власюк, О. О. Гетьман – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.
5. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник / Колот А. М. – К. : КНЕУ, 2002. – 337 с.
6. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Текст]: підручник / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2006. -559с.
7. Относительно содействия модернизации угольной промышленности в процессе структурной трансформации экономики старопромышленных регионов. Аналитическая записка/ Национальный институт стратегических исследований при

Президенте Украины/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.niss.gov.ua/articles/899/>

8. Довідка про виконання Програми економічного і соціального розвитку Донецької області за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Доступно з:
<http://www.donoda.gov.ua/main/ua/publication/content/5547.htm>

9. Бойчик І. М. Економіка підприємства: навчальний посібник для вузів /
Бойчик І. М. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.

10. Складьяревская В.А. Управление персоналом: учебно-практическое пособие /
Складьяревская В. А. – М.: МГУТУ, 2004. – 64 с.

References

1. Agnarson, S. (2010). About the aggregate productivity. Work Abroad, 3

2. Raizberh, B. A., Lozovskyi, L. Sh., Stardubceva, E. B. (2006). Modern Dictionary of Economics. Moscow: INFRA-M.

3. Gorbonos, F. V., Cherevko, G. V., Pavlenchik, N. F. (2010). Business Economics: textbook. Kyiv. Centre of scientific literature.

4. Bagrova, I. V., Redina, N. I., Vlasiuk, V. Y., Getman, O. O. (2004). Foreign economic activity of enterprises: [a textbook is for institutions of higher learning]. Kyiv. Centre of scientific literature.

5. Kolot, A. M. (2002) Motivation of personnel: textbook. Kyiv. KNEU.

6. Grishnova, O. A. (2006). Economy of labour and social labour relations [Text]: textbook. Kyiv. Znannia.

7. Analytical message. [Electronic resource]. Accessible from:
<http://www.niss.gov.ua/articles/899/>

8. A certificate is about implementation of Program of economic and social development of the Donetsk area for 2011 year [Electronic resource]. – Accessible from:
<http://www.donoda.gov.ua/main/ua/publication/content/5547.htm>

9. Boichik, I. M. (2002). Economy enterprise: textbook for high schools. Kyiv. Atika.

10. Skliarevskaja, V. A. (2004). Management staff: teaching and praktycheskoe handbook. Moscow. MSUTM.